

MELNYK A.

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

BLENDING LEARNING IN TEACHING ENGLISH TO PHILOLOGY-SPECIALITY STUDENTS

The essence of the term «blended learning in the process of teaching English to philology-speciality students» is expressed and it is stated it is a purposeful interaction between the teacher and students of higher philological education, aiming at forming English-language professionally oriented competence, achieving the formulated educational tasks, taking into account the specifics of philological knowledge and involving a combination of effective aspects of traditional learning and interactive distance learning technologies, which is based on the principles of autonomy. The idea of blended learning (henceforth BL) high potential is associated not only with the technology and the way of learning, but also with its personalization. It has been postulated that teaching a foreign language in a BL setting involves the ideas of fragmentary presentation of learning material through computer visualization, creolized texts with the use of interactive teaching methods; presentation of educational material in small portions and blocks, each of which uses its own method and technical means, professionally oriented communication tasks. It has been inferred the woe is not what to «mix» in teaching English to students, but rather what is the optimal ratio of combining different teaching technologies, forms and methods.

Key words: *blended learning, philology-speciality students, the process of teaching English, digital generation*

Стаття надійшла до редакції 17.02.2023 р.

УДК 373.3.091.2:159.942

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283370](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283370)

ВАЛЕНТИНА МОВЧАН

ORCID ID: 0000-0002-6036-9657

ЛЮДМИЛА БІРЮК

ORCID ID: 0000-0003-4940-4228

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті акцентується увага на необхідності і доцільності формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання. Проаналізовано погляди на тлумачення поняття «емоційний інтелект», подано власне трактування поняття; наведено приклади використання методів і прийомів формування емоційного інтелекту на уроках літературного читання. Зазначено, що вчитель на уроках літературного читання допомагає сформувати емоційний складник у молодших школярів через художні образи та вдале використання отриманих знань у подальшому.

Ключові слова: *методи і прийоми формування емоційного інтелекту, молодші школярі, літературне читання, емоції, мислення, міжособистісний емоційний інтелект, внутрішньо-особистісний емоційний інтелект, емоційно-чуттєвий досвід*

Постановка проблеми. Ринок праці на сьогодні, потребує висококваліфікованих працівників, не лише з професійними знаннями та вміннями, а й з розвиненими м'якими навичками. Переконавання, лідерство, співпраця у команді, емоційний інтелект, міжособистісне спілкування та розуміння себе як особистості — уміння, що допомагають отримати бажані результати у будь-якій діяльності.

Емоційний інтелект передбачає розуміння, усвідомлення, аналіз та управління емоціями, мотивацією, поведінкою особистості та взаємодії з оточуючими. Освітня реформа «Нова українська школа» (далі НУШ) особливу увагу приділяє формуванню особистості молодшого школяра, який уміє формувати міжособистісні зв'язки. Емоційний інтелект дозволяє сформувати соціальні та комунікативні компетентності. У НУШ концентрується увага на навчанні учнів умінню ефективного спілкування з іншими, розуміння своїх емоцій та почуттів.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено одинадцять ключових компетентностей, а спільним для них є вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймання рішень, роз'язання проблем, співпраця з іншими (*Державний стандарт початкової освіти*, 2018).

Головною метою сучасної світи, є процес навчання та виховання на забезпечення ефективних умов формування емоційного інтелекту молодших школярів, що зазначено у Концепції НУШ (Концепція Нової української школи). В умовах сьогодення першочерговим є вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, вміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність співпрацювати в команді (*Концепція Нової української школи*).

Означенні вміння є важливі для формування цілісної особистості у ЗЗСО, а початкова освіта є фундаментом для формування емоційного інтелекту молодших школярів.

Отже, можемо стверджувати, що проблема формування емоційного інтелекту як базового вміння в умовах НУШ набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням феномену емоційний інтелект займалися закордонні науковці Д. Гоулман, Р. Бар-Он, У. Дакс, Дж. Майер, К. Саарні, Р. Плучник, П. Саловей, Д. Карузо. У вітчизняних дослідженнях емоційного інтелекту брали участь Д. Люсін, Т. Березовська, С. Дерев'янка, А. Панкратова, О. Філатова, Г. Березюк, Е. Носенко. Дослідження емоційного інтелекту молодших школярів є у доробку Т. Котик, А. Климентко, О. Савченко. І. Васильківського.

У наукових розвідках існує дві основні моделі наукового інтелекту: модель здібностей та змішана модель. Модель здібностей входить до моделі емоційного інтелекту П. Саловея, Дж. Майера та Д. Карузо. До змішаних моделей здібностей належить теорія емоційної компетентності Д. Гоулмана, некогнітивна модель емоційного інтелекту Р. Бар-Она, двохкомпонентна теорія емоційного інтелекту Д. Люсіна, інформаційно-перероблювана модель емоційного інтелекту Е. Носенко (Назарчук, 2018, с. 61).

Одним із перших дослідників емоційного інтелекту є Д. Гоулман, який запропонував структуру емоційного інтелекту, що складається з чотирьох компонентів: самосвідомість, самоконтроль, соціальне розуміння, управління стосунками. Для формування емоційного інтелекту учнів, учитель також повинен володіти емоційним інтелектом. Для емоційного інтелекту вчителя рекомендується розвивати здібності: самосвідомість, самоконтроль, самомотивацію, емпатію, соціальні вміння (Назарчук, 2018, с. 62).

Формулювання мети статті. Здійснити аналіз сучасних методів і прийомів формування емоційного інтелекту молодших школярів; розкрити сутність, зміст та ознаки емоційного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Призначенням початкової школи в системі підготовки до навчання та становлення особистості молодшого школяра є досить важливим, оскільки саме в цей період формується вихованість, грамотність, оволодіння компетентностями (Кодлюк, 2017)

Зі зміною парадигми освіти початкової освіти в Україні, з'являється запит пошук шляхів удосконалення змісту, підбір методів і прийомів формування гармонійно-цілісної особистості. У другому циклі навчання (3 – 4 класи) Концепції НУШ формується почуття відповідальності й самостійності. Наголошено, що у науковому процесі застосовуються методи, спрямовані на формування вміння робити власний вибір, впроваджувати отримані знання в життєві ситуації та врахувати ідентичності молодших школярів (Грищенко, (Ред.), 2016).

Важливим компонентом, який варто формувати саме в початковій школі, є емоційний інтелект. Феномен «емоційний інтелект» (англ. emotional intelligence) малодосліджений, але аналіз наукових напрацювань дозволяє стверджувати, що означений вище феномен необхідний для кожної особистості.

У витоках поняття «емоційний інтелект» стоїть американський дослідник Д. Гоулман. Спочатку цей феномен досліджувався для сфери бізнесу, а згодом став одним із ключових компонентів у системі освіти. У доробку Д. Гоулмана прослідковується думка, що емоційний інтелект та успіх у житті людини не взаємопов'язаний з розумовим інтелектом (Sanko, 2015).

Аналіз науково-педагогічної літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників (Е. Носенко, Н. Коврига, С. Дерев'янка, Л. Колісник, О. Саннікова, О. Власова, І. Аршави, Р. Бар – Он, Дж. Мейер, Д. Гоулман, Г. Гарднер Д. Карузо, П. Саловей та ін.) переконує, що емоційний інтелект є мало дослідженим феноменом та потребує розгляду й вивчення у майбутньому.

За Д. Гоулманом, емоційний інтелект – “це здатність усвідомлювати власні почуття, почуття інших людей, мотивувати самого себе та інших, керувати емоціями як на одинці з самим собою, так і стосовно інших” (Зарицька, 2012 с. 12).

Нам імпонує твердження Е. Носенко, яка трактує емоційний інтелект, як “здібності розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних стосунках, регулювати емоції у такий спосіб, щоб сприяти за допомогою позитивної аури успішній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи досягненню індивідуального успіху” (Носенко, 2004, с. 107).

Ми трактуємо емоційний інтелект як “здатність розуміти, аналізувати, контролювати та вміння використовувати почуття та емоції в життєвих ситуаціях, розуміти емоції оточуючих та комунікувати з ними” (Мовчан, 2022, с. 209).

У темі нашої роботи, окрім поняття “емоційний інтелект”, вагомим є поняття “метод”.

За українським педагогічним словником поняття “метод” – (шлях дослідження чи пізнання) – спосіб організації практичного і теоретичного освоєння діяльності, зумовлений закономірностями розглядуваного об’єкта (Головко, (Ред.), 1997, с. 205).

У словнику іншомовних слів за О. Мельничук поняття “метод” зазначено як “спосіб пізнання дійсності та її відтворення в мисленні” (Мельничук, (Ред.), 1977, с. 497).

У нашому розумінні поняття “метод” – це діяльність між учителем та здобувачем освіти, яка має на меті засвоєння знань, формування та розвиток умінь і навичок спрямованих на виконання поставлених завдань у закладі освіти та уміння використовувати отримані знання у подальшому.

У сучасній навчальній діяльності ефективними методами для формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання є: *інтерактивні методи навчання, розповіді, казки, вірші, перегляд відеосюжетів, індивідуальна і групова діяльність, ігри, дискусії, художня творчість*. Перейдемо до розгляду кожного з методів окремо.

Інтерактивні методи навчання. Метою інтерактивного навчання є створення позитивної атмосфери на уроці, молодші школярі повинні відчувати свою інтелектуальну досконалість, створення ситуації успіху.

Інтерактивне навчання активує емоції, свідомість, що сприяє більш якісному запам’ятовуванню. Така активність розвиває емоційний інтелект та формує комунікативні навички. Інтерактивні методи формують потребу вдосконалення комунікативної й психологічної компетентності, а часом і особисту культуру, пов’язану з етикою ділових відносин (Колісник, 2013, с. 49).

Наведемо приклад однієї із вправ, яку доцільно використовувати під час інтерактивного навчання. Вправа “Аналіз ситуації” основними елементами якої є факти, проблема, аргументи, рішення. Вчитель озвучує ситуацію, наприклад “Ти отримав гарну оцінку, а твій однокласник погану. Він засмутився.” Вчитель запитує: “Які емоції відчуваєш ти? Які однокласник? Чому він їх відчуває? Як можна вирішити проблему?” Під час виконання вправи у молодших школярів формуються знання про емоції, їх різновиди, у них розвиваються навички емпатії, комунікації під час висловлювання власної думки.

Однією з ефективних вправ інтерактивного навчання є “Мікрофон”, яку можна поєднати із вправою “Запитання - відповідь”. Ці вправи у поєднанні можна використовувати для перевірки розуміння емоцій героїв казок, оповідань, віршів. Означені вправи допомагають молодшим школярам розуміти емоційні стани персонажів, що у майбутньому дозволить краще розуміти емоції людей.

Вправа “Розповідь”. Вправу можна використовувати за декількома варіантами. Опишемо їх.

1. “Розповідь вчителя” – має на меті донести інформацію про емоції та почуття, особливості емоційних станів.

2. “Розповідь учня” – метою цієї діяльності є перевірка засвоєння інформації. Вправа навчає дітей обґрунтовувати свою думку, навчає логічного та послідовного мислення, ораторського мистецтва.

3. “Розповідь від імені емоції чи почуття” – сприяє збагаченню знань про емоції та почуття. Збільшує емоційний досвід молодших школярів. Діти опановують природу емоцій, дізнаються, звідки емоції беруть початок, як емоції впливають на життя людини.

Казки, вірші, оповідання. Читання, вивчення, переказування літератури допомагає молодшим школярам розуміти, що всі емоції важливі і потрібні; навчає ідентифікації емоцій героїв. Продовженням читання може бути вправа “*Альтернативна кінцівка*”, за якої молодшим школярам пропонується продовжити твір за своїм баченням ситуації.

Для формування емоційного інтелекту активно проваджують *казкотерапію*. Ще у давнину створювалися оповідання та розповіді, які переповідалися людьми з метою передачі та засвоєння знань, досвіду, прикладів взаємодії людини та природи. Досвід людства, приклади почуттів, дій героїв, варіанти взаємодії із зовнішнім світом – все це було і є онтогенезом слова та мови, за допомогою яких суспільством було створено казку як засіб терапії. Казкотерапія також є і системою виховання, яка дозволяє дидактично формувати уявлення про базові життєві цінності (Полесаєва, 2019, с. 146).

Перегляд відеосюжетів. Під час навчальної діяльності важливо змінювати види роботи, щоб у школярів не пропало бажання навчатися. Перегляд відео та коротких сюжетів є ефективним способом поживати навчання. Вчитель повинен відповідально підійти до підбору відео (визначити оптимальний час для перегляду, не перенавантажувати школярів інформацією, інформація має відповідати рівням розвитку молодших школярів, упевнитися у тому, чи розуміють діти зміст).

Індивідуальна і групова діяльність. До індивідуальної та групової діяльності відноситься театралізація, драматизація, рольові ігри.

Театралізація є одним із найефективніших способів формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання. Учні впродовж певного часу зображають характерні особливості персонажу, вивчаючи його емоції, поведінку, почуття, а потім передаючи власними емоціями, мімікою, жестами образ героя, збагачують свій емоційний досвід. У процесі театралізації отримані знання, уміння та навички молодші школярі переносять у життєві ситуації.

Драматизація допомагає пізнати світ іншого (це може бути герой п'єси чи однокласник), поставити себе на місце іншого, пізнати його емоції. Означена діяльність дозволяє розвивати комунікативні навички, моральні стосунки між людьми.

Рольові ігри доцільно використовувати не лише під час вивчення художніх творів, а й у поясненні життєвих ситуацій. Молодші школярі стають учасниками буденних ситуацій (у лікарні, бібліотеці, музеї, пасажери автобуса), де іноді може розвинути конфлікт, непорозуміння, проблемні ситуації.

Дискусія дозволяє молодшим школярам висловлювати власну думку. Наприклад, після опрацьованого тексту вчитель ставить запитання до всього класу й учні почергово окреслюють своє бачення ситуації. Такий метод дозволяє аргументувати, переконувати інших у стислому повідомленні.

Елементи саморегуляції з використанням музики, кольору, арт-терапії. Е. Куцин вважає, що “ різні види музичної діяльності є найбільш простими і доступними для формування емоційної і комунікативної сфери дитини тому, що мають високу експресивність та емоційність і не вимагають від неї спеціальної та складної підготовки... музична діяльність сприяє розвитку спілкування, дозволяє ефективно розвивати вербальну комунікацію, так і невербальне спілкування в цікавих і доступних для дитини формах” (Куцин, 2019, с. 78).

Використання кольоротерапії і арт-терапії у формуванні емоційного інтелекту молодших школярів дозволяє вчителям пізнати емоційний стан дитини. Хоча дефініція “терапія” спочатку використовувалася для клінічного лікування, з плином часу знайшла своє відображення у освітній теорії. Кольоротерапія допомагає проаналізувати емоційний стан учнів. Наприклад, учитель говорить: “Візьміть кольорові олівці та намалюйте себе не використовуючи звичних кольорів”, якщо переважає червоний колір – емоційно насичений; рожевий – колір комфорту; жовтий – енергія, знання, оптимізм; коричневий – впевненість; зелений – спокій; синій – мислення; білий – мовчання, таємність; сірий – меланхолія, невпевненість; чорний – агресія, злоба. Після виконання вправи проаналізуйте портрети учнів та, за потреби, зверніться до психолога чи батьків. Таке виконання вправи можна поєднати з малюнками головних героїв – це допоможе молодшим школярам відобразити героїв та допомогти вчителю дізнатися, чи розуміють діти емоції інших.

Ще однією вправою для формування емоційного інтелекту є вправа “Окуляри”. Вчитель просить одягнути уявні кольорові окуляри та проаналізувати сусіда за партою чи головного героя, це дозволить учням краще розуміти емоції та почуття інших, формуються навички емпатії.

Вправа “Ситуація успіху”. Після розповіді, читання казки чи оповідання можна запропонувати молодшим школяра змінити дії головного героя “Що треба зробити для того, аби герой досягав успіху/став позитивним?”. Вправа дозволяє учням змінити хід подій, розвиває просторове мислення, збагачує емоційний досвід – так уже отримані емоційні знання дозволяють змінити героя та сюжет.

Для ідентифікації та усвідомлення емоцій можна запропонувати вправу “*Вгадай емоцію*”. Вчитель називає емоцію на вушко першому гравцю, гравець зображає емоцію та пропонує відгадати іншому.

Для сприятливої атмосфери формування емоційного інтелекту молодших школярів учитель має підготуватися до уроку: продумати методи, прийоми, вправи, під час виконання яких учні будуть активно запам'ятовувати та розуміти, навіщо потрібні емоції, як їх розпізнати та використовувати у активній діяльності.

Висновки. Таким чином, запропоновані нами види навчальної та пізнавальної діяльності є підґрунтям для формування емоційного інтелекту молодших школярів. Використання методик та вправ є доступними для розвитку й формування емоційної сфери та комунікативних умінь молодших школярів. Важливо пам'ятати, що емоційний інтелект формується не лише в школі, під час навчальної діяльності, а й удома. Учні сканують поведінку батьків у проблемних ситуаціях, потім використовують таку ж модель поведінки в реальному житті.

Вчитель повинен володіти методиками формування емоційного інтелекту та активно використовувати їх у педагогічній діяльності. Формування складників емоційного інтелекту забезпечується шляхом використання прийомів та методів дослідженого феномену та є першочерговим завданням у освітній діяльності. Емоційно обізнані учні розуміють причини появи як негативних так і позитивних емоцій, уміють їх аналізувати та діяти відповідно до ситуації, у них формуються міжособистісні зв'язки успішної взаємодії у соціумі.

Уроки літературного читання є сприятливими для формування досліджуваного феномену.. Аналіз вчинків, емоцій, наслідків дій героїв, із поєднанням активної діяльності вчителя, дозволяє молодшим школярам формувати причинно-наслідкові зв'язки та збагачувати власний емоційний досвід.

Список використаних джерел

- Головко, С. (Ред.). (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Грищенко, М. (Ред.). (2016). *Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи*. Київ. Взято з <https://nus.org.ua/> (дата звернення: 24.03.2023).

- Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ 21 лютого 2018 р. № 87. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
- Зарицька, В. В. (2012). *Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю*. (Дис. д-ра псих. наук). Запоріжжя.
- Кодлюк, Я. П. (2017). Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений*, 11 (51), 334-338.
- Колісник, Л. О., Хомініч, Ю. І. (2013). Засоби розвитку емоційного інтелекту студентів у навчальному процесі. В кн. *Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм*: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (с. 48-50). Суми: СумДУ
- Концепція Нової української школи. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 20.03.2023).
- Кущин, Е. К. (2019). Формування основи розвитку особистості засобами творчої музичної діяльності. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*, 4 (160), 75-80.
- Мельничук, О. С. (Ред.). (1977). *Словник іншомовних слів*. Київ: Головна редакція УРЕ.
- Мовчан, В. В. (2022). До проблеми формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 50, 204-211. Взято з <https://drive.google.com/file/d/13tyjISGYVQVAxv1icwPFgzN4x7XLNBvR/view>
- Назарчук, Н. В. (2018). Психологічний аналіз моделей емоційного інтелекту. *Теорія і практика сучасної психології*, 3, 61-65.
- Носенко, Е. Л. (2004). Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість. *Психологія і суспільство*, 4, 95-109.
- Полесаєва, Г. П. (2019). Вплив дитячої літератури на розвиток емоційного інтелекту дошкільників. *Humanitarium*, 42, 138-146.
- Санько К. О. (2015). Феномен емоційного інтелекту в сучасній психології. В кн. *Сучасна психологія: теорія і практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (с. 44-47). Херсон: Гельветика.

References

- Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]*, zatverdzhenyi postanovoiu KМУ 21 liutoho 2018 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Holovko, S. (Ed.). (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Hryshchenko, M. (Ed.). (2016). *Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school: conceptual foundations of secondary school reform]*. Retrieved from <https://nus.org.ua/> [in Ukrainian].
- Kodliuk, Ya. P. (2017). Yakisni kharakterystyky suchasnoi pochatkovoї osvity [Qualitative characteristics of modern primary education.] *Molodyi vchenyi [Young scientist]*, 11 (51), 334-338 [in Ukrainian].
- Kolisnyk, L. O., & Khominich, Yu. I. (2013). Zasoby rozvytku emotsiinoho intelektu studentiv u navchalnomu protsesi [Means of developing students' emotional intelligence in the educational process]. In *Humanizm. Transhumanizm. Posthumanizm [Humanism. Transhumanism. Posthumanism]: materialy Mizhnar. nauk.-teoret. konf.* (pp. 48-50). Sumy: SumDU [in Ukrainian].
- Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly [The concept of the New Ukrainian School]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian].
- Kutsyn, E. K. (2019). Formuvannia osnovy rozvytku osobystosti zasobamy tvorchoi muzychnoi diialnosti [Forming the basis of personality development by means of creative musical activity]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T.H. Shevchenka [Bulletin of the Chernihiv Collegium National University T.G. Shevchenko]*, 4 (160), 75-79 [in Ukrainian].
- Melnychuk, O. S. (Ed.). (1977). *Slovnnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Movchan, V. V. (2022). Do problemy formuvannia emotsiinoho intelektu molodshykh shkolariv na urokakh literaturnoho chytannia [To the problem of the formation of emotional intelligence of younger schoolchildren in the lessons of literary reading]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka [Bulletin of the Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko]*, 50, 204-211. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/13tyjISGYVQVAxv1icwPFgzN4x7XLNBvR/view> [in Ukrainian].
- Nazarchuk, N. V. (2018). Psykholohichniy analiz modelei emotsiinoho intelektu [Psychological analysis of models of emotional intelligence]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii [Theory and practice of modern psychology]*, 3, 61-65 [in Ukrainian].
- Nosenko, E. L. (2004). Emotsiinyi intelekt yak sotsialno znachushcha intehralna vlastyvist [Emotional intelligence as a socially significant integral property]. *Psykhologhiia i suspilstvo [Psychology and society]*, 4, 95-109 [in Ukrainian].
- Poliesiaieva, H. P. (2019). Vplyv dytiachoi literatury na rozvytok emotsiinoho intelektu doshkilnykiv [The influence of children's literature on the development of emotional intelligence of preschoolers]. *Humanitarium*, 42, 138-146 [in Ukrainian].

- Sanko, K. O. (2015). Fenomen emotsiinoho intelektu v suchasni psychologii [The phenomenon of emotional intelligence in modern psychology]. In *Suchasna psychologia: teoriia i praktyka [Modern psychology: theory and practice]: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 44-47). Kherson: Helvetyka [in Ukrainian].
- Zarytska, V. V. (2012). *Psychologia rozvytku emotsiinoho intelektu u systemi profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv humanitarnoho profilu [Psychology of the development of emotional intelligence in the system of professional training of specialists in the humanitarian profile]*. (D diss.). Zaporizhzhia [in Ukrainian].

MOVCHAN V., BIRIUK L.

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Ukraine

METHODS AND TECHNIQUES OF FORMING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS IN LITERATURE READING LESSONS

The State Standard of Primary Education defines the general and mandatory results of education, which reflects the personal achievements of students in the categories of competences. It was determined that the artistic text should be considered as a means that will help to explain the complex concepts of life to the child through artistic images, to form a more rational emotional response to possible human actions. Deep penetration into the artistic text, the emotional state of the characters helps to understand the motives of their actions, develop one's own attitude to what is read, forms the ability to empathize with the characters, empathic abilities of primary school pupils. The aim of the paper is to carry out an analysis of modern methods and methods of forming the emotional intelligence of primary school pupils; reveal the essence, content and signs of emotional intelligence. The author's interpretation of the definition of "emotional intelligence" is offered. This is the ability to understand, analyze, control and use feelings and emotions in life situations, understand the emotions of others and communicate with them. The methods and techniques of forming the emotional intelligence of primary school pupils in the lesson of literary reading are described.

In our research, we came to the conclusion that emotional intelligence is one of the main skills of exchanging oneself and others. A person who is emotionally developed thanks to his emotions and the emotions of others, knows how to achieve life goals. Prospects for further research consist in the further search for methods of forming the emotional intelligence of primary school pupils.

Key words: *methods and techniques of forming emotional intelligence, primary school pupils, literary reading, emotions, thinking, interpersonal emotional intelligence, intra-personal emotional intelligence, emotional-sensual experience*

Стаття надійшла до редакції 29.03.2023 р.

УДК 373.3.017.4-052:398

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283374](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283374)

ІРИНА НЕПОРАДА

ORCID: 0000-0003-2780-4191

Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті розкрито зміст і структуру громадянської компетентності, визначено критерії та показники рівня громадянської компетентності молодших школярів; розкрито педагогічний потенціал творів українського фольклору у формуванні громадянської компетентності молодших школярів. Запропонована модель формування громадянської компетентності молодших школярів.

Прогнозуються перспективи подальшого вивчення впливу окремих жанрів фольклористики на патріотичне виховання українських школярів.

Ключові слова: *громадянська компетентність, громадянська освіта, молодші школярі, усна народна творчість*

Постановка проблеми. Питання громадянської компетентності було актуалізовано ще в 1997 році, коли Радою Європи розроблено проєкт «Освіта для демократичного громадянства». Пізніше було прийнято ряд проєктів, резолюцій, рекомендацій щодо формування активної громадянської позиції сучасної молоді, громадянської і політичної освіти для сучасного демократичного суспільства.